

ТЕХНОЛОГІЇ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Педагогічний процес важко виразити у чітких формулах. Він специфічний унікальністю вчителя та учня, викладача та студента й усіх людей, які у ньому взаємодіють. Їх ставлення один до одного, забарвлене невидимими для оточуючих емоціями і почуттями, створює справжнє диво педагогічної взаємодії, результатом якого є конкретні справи та унікальність його учасників, що знаходяться у постійному розвитку [7, с. 21]. Нині освіта України відходить від тотальної уніфікації навчально-виховного та управлінського процесів, фомується на засадах демократизму, національної спрямованості, гуманізації, особистісної та суб'єктивної орієнтації, технологізації.

У сучасних наукових дослідженнях активно розглядаються особливості розвитку вищої освіти, в тому числі університетської (В. Кремень, О. Савченко, О. Глузман, Т. Левченко та ін.), проблеми її індивідуалізації та особистісної орієнтації (О. Пехота, А. Старєва, Т. Тихонова та ін.), гуманізації та гуманітаризації (Г. Балл, Є. Барбіна, Н. Ничкало та ін.), формування творчої, соціально активної особистості (Н. Кічук, С. Сисоєва, В. Фадєєва), естетичного та етичного розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів Г. Васяновича, Л. Барбіної, І. Зяюна, Н. Миропольської, О. Отич, О. Семиног, М. Солдатенка, Л. Хомич, С. Нікітчиної.

Одним із засобів вирішення цієї проблеми, на думку Г.К. Селевка, є *технологічний підхід*, що зумовлюється застосуванням поняття “технологія” до сфери освіти [8, с. 26]. Г.П. Васянович зазначає, оскільки не тільки наше суспільство, але й все людство потребує кардинальних змін людської поведінки, спрямованої на гуманність, добро, красу, то необхідна загальна наукова технологія розвитку й виховання особистості [1, с. 192].

Активне використання педагогічних технологій як у навчанні, так і у вихованні дітей та молоді наприкінці ХХ століття сприяло введенню до

наукового обігу поняття «технології виховання». Це поняття означає систему теоретично обґрунтованих й відібраних практикою способів, прийомів та послідовних процедур виховної діяльності, які, впливаючи на особистість вихованців, забезпечують підвищення рівня їхньої вихованості. У цьому процесі особливою ефективністю відзначаються технології естетичного виховання, механізм дії яких ґрунтується на використанні як виховних чинників естетичних почуттів, емоцій та переживань вихованців. У зв'язку з цим перед вітчизняною педагогічною наукою постають завдання проектування інноваційних технологій естетичного виховання та підготовки майбутніх і працюючих учителів до їх використання у навчально-виховному процесі сучасної школи. З огляду на твердження Г.К. Селевка естетичне виховання – це виховання почуття краси, здатності бачити і розуміти прекрасне в оточуючому житті [8, с.16]. На думку професора Ріко “ще стародавні латиняни стверджували, що виховання – це не напихування знаннями, а витягування їх із середини, і тільки мистецтву під силу вивільнити творчий потенціал” [11, с.28]. У ході дослідження нашу увагу привернуло означення мети естетичного виховання О.А. Федій, яке полягає у формуванні естетичної свідомості в усій її багатогранності, де складовими виступають естетичні емоції, естетичні почуття, естетичні відношення до навколишнього середовища, естетичні потреби, естетичний смак, естетичний ідеал тощо [10, с. 14].

Отже, *технології естетичного виховання* є складовою частиною виховних технологій. За словами визначного математика і педагога Дж. Пойа, *технологія естетичного виховання* є ремеслом, що “має масу прийомів і хитрощів”. М.П. Лещенко додає, що кожний добрий педагог користується своїми власними прийомами і саме цим відрізняється від іншого доброго педагога [3, с. 27].

Про доцільність естетичного виховання студентів сказано багато, але як це зробити намагаються довести одиниці. Те, що в навчальних закладах потрібно запроваджувати і використовувати педагогічними працівниками естетичне виховання, своїм досвідом і працями підтверджує академік І. Зязюн, вважаючи

життєдайними початками і кінцевими результатами людського життя Добро і Любов, Істину і Красу, які перебувають в руках Учителя. Педагогіка Добра в усіх складниках українського державотворення, зокрема, економічному, політичному, культурному, ідеологічному, зумовлюється Освітою і Вихованням молоді.

Предметом естетичної уваги є все, що відбувається і знаходиться навколо нас: природа, суспільство, духовний світ людини. На думку І.А. Зязюна, розвиток дитини буде успішним, ефективним лише в тому випадку, якщо освіта супроводжується позитивним почуттями. Адже, як зазначав К.Д. Ушинський, людина володіє вродженим прагненням до краси і довершеності. Використовуючи це стремління у виховній роботі з учнями, студентами можна досягти більш високих результатів через упровадження технологій естетичного виховання. За допомогою них “можна навчити дитину розуміти красу дійсності, творити прекрасне в праці, людських стосунках, мистецтві”. З цією метою потрібно створювати такі умови, щоб студенти навчалися із задоволенням, у них сформувалися почуття прекрасного, “піднесеного і пов’язаного з ним комічного” [2, с. 7], розвивалися позитивні емоції. Для цього необхідно передусім удосконалювати навчально-виховний процес, активно впроваджувати у практику найефективніші освітні технології. Це могло б позитивно вплинути на формування підростаючого покоління, оскільки у джерел естетичного, духовного, морального розвитку стоять педагоги. Отже, за допомогою технологій естетичного виховання засобами свого предмета вони змогли б збуджувати у студентів діяльність наукового уявлення, привчати їх мислити і створювати в пам’яті численні асоціації знань, явищ, які відбуваються в природі і тісно пов’язані з їх повсякденним спілкуванням.

Використовувати педагогічні технології естетичного виховання студентів можуть викладачі різної спеціальності, оскільки це стосується такої сфери пізнання, як технічна естетика, дизайн тощо. З іншого боку, в самій діяльності людини урахування естетичних норм і критеріїв також відіграє серйозну роль: творці інженерно-технічних приладів переконуються, що естетично досконалі

вироби мають відповідати також і ефективній функціональності. Будівництво парків, каналів, автошляхів, мостів, індустріальних та спортивних комплексів, місць масового відпочинку людей, створення штучних морів, різноманітних мереж комунікацій – усе це стає проблемним полем практичної естетики.

Сучасні технології естетичного виховання орієнтують на створення педагогічними працівниками такої навчальної ситуації, яка б стимулювала пізнавальну діяльність на позитивному чуттєво-емоційному фоні, сприяла б підйому творчих сил, пошуки особисті. У працях А.С. Макаренка, В.О.Сухомлинського присутні елементи технологій естетичного виховання, хоча ці визначні педагоги не застосовували вказане поняття. Сьогодні в науковій літературі з'являється думка про те, що раціональному не повинно протистояти емоційне. Навпаки, їх єдність запалює вогник творчості і краси. Тільки за цієї умови на кожному конкретному уроці наукові істини в словах учителя відрізняються і думкою, і почуттям. [9, с. 15].

Вивчаючи педагогічний досвід вітчизняних і зарубіжних педагогів, М.П. Лещенко визначає чотири основні шляхи впровадження технологій естетичного виховання у навчально-виховний процес. Перший із них полягає у розробленні інтеграційного курсу (об'єднання образотворчого, музичного, хореографічного, драматичного мистецтв). Другим шляхом є доповнення змісту кожної навчальної дисципліни мистецьким компонентом. Наприклад, пропонується викладати такі тематичні блоки: “мистецтво і мовлення”, “мистецтво і математика”, “мистецтво і природознавство”, “мистецтво і історія”. Більше того, наголошує О.М. Отич, лише залучення особистості до мистецтва та художньої творчості здатне забезпечити повноту і цілісність формування її індивідуальності й надавати їй творчої спрямованості [6, с. 246]. Третій шлях орієнтує на періодичне проведення тематичних занять-блоків, де окремі мистецтвознавчі та загальноосвітні дисципліни інтегруються навколо спільних для них понять. Четвертий шлях пропонує розглядати мистецтво як базову основу загальної освіти. При такому підході викладаються дисципліни, наприклад: “Образотворче мистецтво і математика”, “Музика і фізика”,

“Хореографія і література” [3, с. 116]. “Захоплюючи учнів, зосереджуючи їх увагу на нових і яскравих враженнях, пробуджуючи естетичні почуття, задовольняючи духовні потреби, мистецтво переносить їх у світ переживань та емоційних станів, що переключає психічну діяльність учнів у нове русло, створюючи розрядку” [4, с. 284].

Вважаємо, що найбільш оптимальним є другий шлях, оскільки він є найпростішим при впровадженні у педагогічний процес. Перший, третій і четвертий шляхи потребують корекції зусиль кількох фахівців, значних матеріальних витрат, тоді як визначення естетичного поля окремої дисципліни під силу одному викладачеві, котрий пройшов відповідну підготовку. Сумарний ефект такої педагогічної технології полягає у створенні своєрідної “мистецької парасолі”, яка вкриває весь педагогічний процес [3, с. 116].

Застосування технологій естетичного виховання студентів дало б їм можливість набагато краще засвоїти навчальний матеріал, адже ці технології поряд з виконанням своїх виховних функцій сприяють більш глибокому, міцному засвоєнню знань і перетворенню дійсності за законами краси. Педагогу при цьому нічого не потрібно вигадувати, він лише повинен розкривати те, що закладено в самому навчальному предметі, і таким чином показувати багатство зв'язків, що виявляються при вивченні закономірностей природи і суспільства.

У контексті заявленої проблеми А.С. Макаренко вважав, що людина не може жити на світі, якщо у неї нема попереду нічого радісного. Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість. *У його виховній технології завтрашня радість* є одним із найважливіших об'єктів діяльності. Він зазначає, що педагоги повинні пам'ятати, що спочатку потрібно організувати саму радість, викликати її до життя, а потім, потрібно наполегливо перетворювати більш прості види радості в більш складні і значущі [5, с. 529].

Використання викладачами технологій естетичного виховання студентів та їх елементів сприяє вирішенню таких завдань: *художнє виховання*, яке формує у них здатність сприймати, відчувати, переживати, любити, оцінювати

мистецтво, насолоджуватися ним і створювати художні цінності; *визнання духовної цінності для людини піднесеного, прекрасного, вишуканого* – це відбувається лише тоді, коли педагоги вузу цілеспрямовано залучають студентів до різної творчої художньої діяльності, яка здатна оптимально розвивати їх природні сили, забезпечити глибоке розуміння естетичних явищ, підвести до розуміння справжнього мистецтва та краси дійсності; *необхідність гармонійного вирішення комплексу завдань у процесі викладання студентам мистецтва*, що зумовлює їх художньо-естетичне та ідейно-моральне виховання, розвиток фізичних і духовних сутнісних сил і творчих здібностей. В їх основі закладене уявлення і розуміння прекрасного і потворного, орієнтація на ідеальне.

Технології естетичного виховання спрямовані на свідомий, суспільно організований процес формування в особистості естетичного ставлення до дійсності й мистецтва. Тому *технології естетичного виховання – це, насамперед, сукупність форм, методів, засобів спрямованих на роботу викладачів та студентів, в результаті якої краса стає властивістю їхньої діяльності*. Технології естетичного виховання студентів спрямовані на формування творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, потворне у житті та мистецтві, жити і творити „за законами краси” [3, с. 284], на розвиток в них природних, сутнісних сил, які забезпечують естетичне сприйняття, естетичні почуття, естетичні переживання, творчі уявлення, образне мислення, а також формування духовних потреб.

Ще з часів Платона естетичному вихованню приділялася постійна і неабияка увага працівників освіти. Важко знайти в історії людства таку епоху, в якій воно б не було складовою частиною виховної роботи з учнями та студентами. Нині в Україні відбувається процес гуманізації освіти, в якому теж відводиться важливе місце естетичному вихованню. Отже, використання педагогами технологій естетичного виховання студентів сприяли б цілеспрямованому формуванню творчої активної особистості. Лише необхідна

педагогічна майстерність викладача для ненав'язливого втілення технологій естетичного виховання у навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч-метод. посіб. для викл. і студ. вищ. навч. закл.: / Григорій Васянович – Л.: Норма, 2005. – 343 [1] с.
2. Зязюн І.А. Технологізація освіти як історична неперервність / І.А. Зязюн // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: [монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик та ін.]; за ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВПЮЛ, 2001. – С. 3 – 11.
3. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі: до проблеми педагогічної майстерності: навч.-метод. посіб.: [у 2 ч.] / Марія Лещенко – К.: АСМІ, Ч. 1. – 2003. — 304 с.
4. Лихачов Б.Т. Педагогика: курс лекцій: учеб. пособие для студ. пед. учебн. заведений и слушателей ИПК и ФПК / Б.Т. Лихачов. – М.: Прометей, Юрайт, 1998. – 464 с.
5. Макаренко А.С. Педагогічна поема: [роман]/ Антон Семенович Макаренко. – К.: Веселка, 1986. – 602 с.
6. Отич О.М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання: навч. – метод. посіб. / Олена Отич. – Полтава : Інтер Графіка, 2005. – 200 с.
7. Пехота О.М. Педагогічна майстерність викладача сучасного університету у контексті педагогіки розвитку / Олена Пехота, Ірина Середа // Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах в умовах неперервної освіти: монографія / за ред. М.М. Солдатенка, О.М. Семиног. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – С.21 – 26.
8. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, Т. 2. – 2006. – 816 с. (Народное образование).
9. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / Василь Олександрович Сухомлинський. – М.: Молода гвардія, 1971 – 293 с.
10. Федій О.А. Підготовка студентів педагогічних інститутів до естетичного виховання дітей 6 – 7 років: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Федій Ольга Андріївна Полтавський держ. пед. ін – т ім В.Г. Короленка. – Полтава, 1995. – 137 с.
11. Rico H. Daedalus and Icarus Within the Literature (Art) Writing Connection // English Journal. 1989. – V.78. – No 3. P. – 24 – 27.

Кутова Ольга Миколаївна

Молодший науковий співробітник відділу педагогічної естетики та етики
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Д. ад. 04214, м. Київ, пр-т Оболонський 36, кв. 38

Т. 412-67-11, м. 096-371-86-19.